

DOI: <https://doi.org/10.32689/2523-4536/71-4>
УДК 338.242

Коляденко С. В.

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри економічної кібернетики,
Вінницький національний аграрний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7670-6905>

Koliadenko Svitlana

Doctor of Economics, Professor,
Professor at the Department of Economic Cybernetics,
Vinnytsia National Agrarian University

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ЕКОНОМІКИ

ECONOMIC SECURITY IN THE CONTEXT OF IMPLEMENTATION OF NATIONAL INTERESTS IN THE CONDITIONS OF THE INFORMATION ECONOMY

В статті досліджено та конкретизовано внутрішні та зовнішні загрози та їх взаємозв'язок у забезпеченні економічної безпеки України в умовах інформаційної економіки, що дозволило прийти до висновку про рівноцінно важливий їх вплив на реалізацію національних економічних інтересів. Розглянуто економічну безпеку з позицій феноменологічного підходу як явище, що існує у своєму дуалістичному прояві, а саме: його сутнісна складова «економічна» тяжіє до розвитку, тому що функціонує в динамічних системах, а складова «безпека» вимагає статичного стану – досягнення балансу економічних інтересів. Доведено, що розвиток інформаційної економіки в контексті реалізації національних інтересів вимагає поширення інноваційних та інформаційних технологій у всіх сферах суспільного та економічного життя, а безпека, у свою чергу, вимагає стабільності, обережного впровадження інновацій з позиції запобігання новітнім загрозам та ризикам. Акцентовано увагу на тому, що відсутність виваженого поетапного розвитку інформаційної сфери не дозволяє спрогнозувати, а отже, і гарантувати безпеку національних економічних інтересів в умовах нових суспільних, соціально-економічних та технологічних реалій.

Ключові слова: економічна безпека, національні економічні інтереси, інформаційна економіка, інформатизація, загрози економічній безпеці, ризики.

The article examines and specifies internal and external threats and their interrelationship in ensuring the economic security of Ukraine in the conditions of the information economy, which allowed us to come to a conclusion about their equally important influence on the realization of national economic interests. Economic security is considered from the standpoint of the phenomenological approach as a phenomenon that exists in its dualistic manifestation, namely: its essential “economic” component tends to develop, because it functions in dynamic systems, and the “security” component requires a static state, namely, the balance of economic interests. It has been proven that the development of the information economy in the context of the implementation of national interests requires the spread of innovative and information technologies in all spheres of social and economic life, and security, in turn, requires stability, careful implementation of innovations from the standpoint of preventing the latest threats and risks. Attention is focused on the fact that the lack of a balanced step-by-step development of the information sphere does not allow predicting, and therefore guaranteeing the security of national economic interests in the conditions of new social, socio-economic and technological realities. The key risks of the use of advanced innovative and information technologies with a regulatory impact of an anticipatory nature on not yet established social and economic relations are outlined, among which the following are noted: strengthening of socio-economic stratification in society as a manifestation of uneven access to the latest knowledge and technologies of information progress, which provokes crises phenomena and conflicts of interest; a group of risks associated with the virtualization of the financial sector (irregularity issues of the virtual assets market; increasing the share of the money supply that is outside the control of the regulator; use of virtual currencies for illegal transactions; expansive penetration of foreign financial institutions into the domestic market). It was determined that ensuring the country's economic security is considered in the study as an activity aimed at eliminating obstacles, risks and preventing threats to the country's national economic interests in the information economy.

Keywords: economic security, national economic interests, information economy, informatization, threats to economic security, risks.

Постановка проблеми. Динамічний розвиток процесів інформатизації визначають актуальність та підвищену увагу до питань забезпечення економічної безпеки України та реалізації її національних інтересів в умовах інформаційної економіки. Такі сучасні цифрові тренди як «Інтернет речей» (IoT), доповнена реальність (AR) та віртуальна реальність (VR), великі дані, мобільні додатки, штучний інтелект забезпечили перехід до нового етапу розвитку економіки – інформаційної економіки, що в свою чергу стало джерелом нових викликів та загроз економічній безпеці країни, серед яких «інформаційна асиметрія», відсутність належної національної інформаційної інфраструктури, яка відповідала б сучасним викликам суспільства, трансформація ринку праці, можливий витік та викривлення особистих та корпоративних даних.

За сучасних умов розвитку суспільства питання інформаційної безпеки тісно переплітається з питаннями економічної безпеки, оскільки визначають подальші можливості розвитку інформаційної економіки в Україні. Будь-які інформаційні викривлення, втрата інформації, або несвоєчасне її отримання призводить до небезпечних проявів та загроз економічній безпеці та зростанню ризиків зниження конкурентоспроможності країни, нереалізованості національних економічних інтересів. Тому проблематика підвищення економічної безпеки України в контексті реалізації національних інтересів в умовах інформаційної економіки є актуалізованою та потребує сучасних рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базою для здійснення дослідження з обраної тематики стали праці провідних вчених, фахівців, науковців, зокрема Буряка Є. [1], Панкової Л. [2; 3], що досліджували питання національних економічних інтересів формування кластерної моделі національної економіки; Фінагіної О. [4], Бітюк І. [5], які досліджували питання національних економічних інтересів в управлінні персоналом та в розвитку науково-освітнього простору. Проблеми, що пов'язані з дослідженням питань економічної безпеки як складової національної безпеки України висвітлені в роботах вітчизняних науковців: Утенкової К. [6], Бандурки О. [7], Цвігун Т. [8]. Зазначені вчені досліджували різні аспекти реалізації національних економічних інтересів, однак недостатньо розкритими залишаються питання забезпечення економічної безпеки в контексті реалізації національних інтересів в умовах інформаційної економіки.

Метою статті є дослідження питання економічної безпеки в контексті реалізації національних інтересів в умовах інформаційної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасне суспільство трансформується в умовах активного розвитку інформаційного простору, оскільки з'являються нові форми відносин. Держава та регіональні органи влади у цільовому прагненні реалізувати ключові інтереси в парадигмі відносин «влада-населення-бізнес», коригують правові системи, намагаючись врегулювати соціальні та економічні відносини, що формуються під впливом динамічних процесів інформатизації. І це виклик для правового забезпечення інформаційних та економічних відносин. У контексті економічної безпеки стрімкий розвиток правовідносин створює додаткові ризики та виклики від нових умов взаємодії. Виважених правових та управлінських рішень потребують питання, що пов'язані із забезпеченням економічної безпеки в контексті реалізації національних інтересів в умовах інформаційної економіки. Такі рішення повинні бути спрямовані на захист інформації, нейтралізації вразливостей інформаційних технологій, правовий захист економічної діяльності в інформаційному середовищі.

Економічна безпека України на шляху розвитку її інформаційної економіки покликана забезпечити протидію новітнім викликам і загрозам, що з'являються під впливом сучасних інформаційних технологій (табл. 1).

На думку автора, варто конкретизувати внутрішні та зовнішні загрози (виклики) та їх взаємозв'язок у забезпеченні економічної безпеки України в умовах розвитку інформаційної економіки (рис. 1).

Таким чином, приходимо до висновку, що і внутрішні, і зовнішні загрози економічній безпеці є рівноцінно важливими та взаємопов'язаними в контексті реалізації національних інтересів в умовах інформаційної економіки. Так, внутрішні загрози формуються під впливом того, що країна виявляє нездатність до самозбереження та саморозвитку, є обмеження в продукуванні та використанні сучасних інформаційних та інноваційних технологій, відсутній баланс економічних інтересів між ключовими суб'єктами в парадигмі відносин «влада-населення-бізнес». Зовнішні загрози формуються на фоні неузгодженості та розбалансованості економічних інтересів країн, що чинить свій вплив на рівень світових цін, результати зовнішньої торгівлі та ступінь імпортової залежності країни.

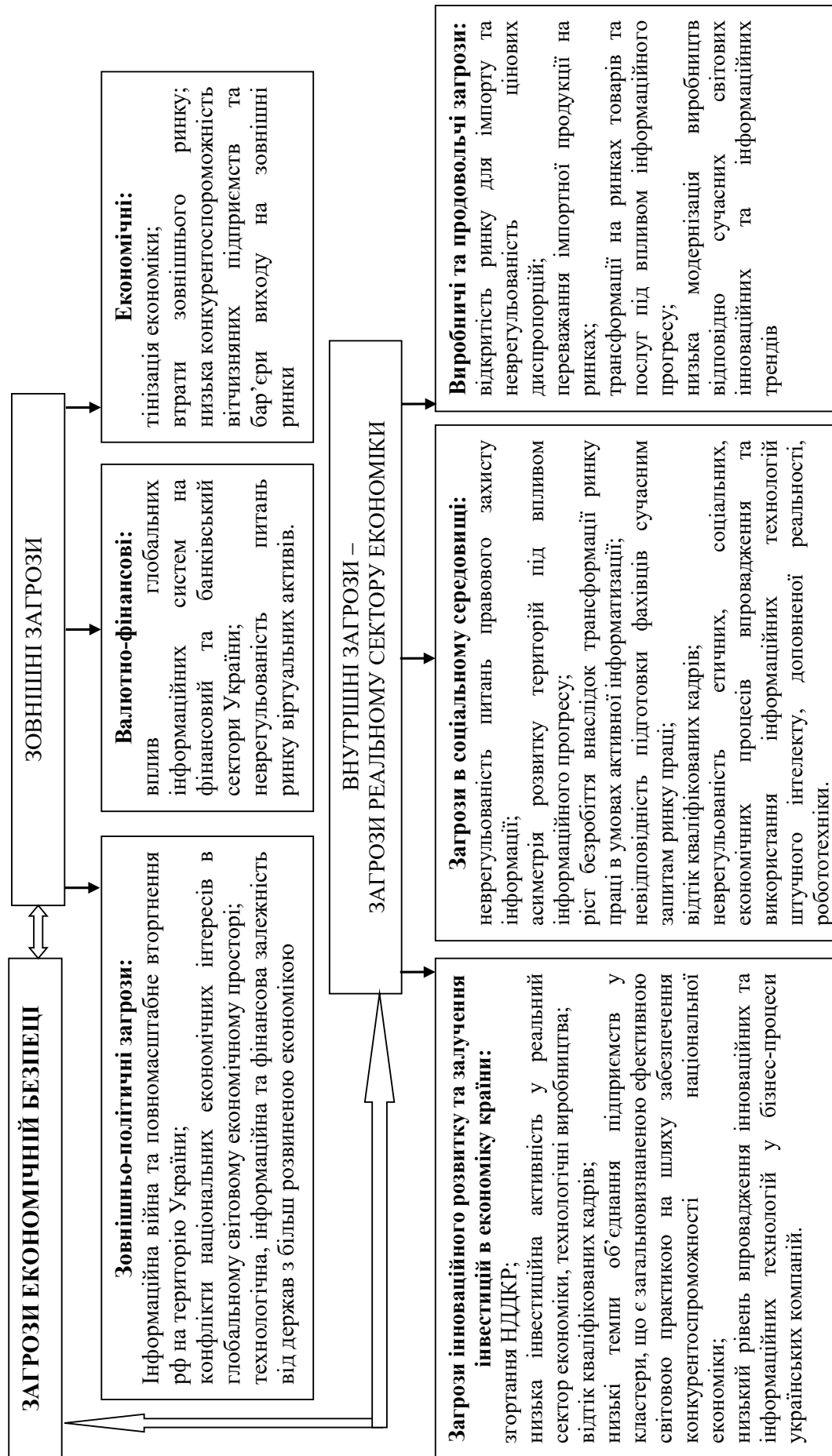

Рис. 1. Конкретизація внутрішніх та зовнішніх загроз та їх взаємозв'язку у забезпеченні економічної безпеки України в умовах інформаційної економіки

Таблиця 1

**Ключові загрози та виклики у забезпеченні економічної безпеки України
в умовах розвитку інформаційної економіки**

№	Загрози та виклики
1.	Наявність та прояви тіньової економіки
2	Забезпечення глобальних конкурентних переваг розвинених країн за рахунок домінування у володінні та використанні сучасних інформаційних, інноваційних технологій та знання у розвитку національних економік.
3	Технологічна, інформаційна та фінансова залежність від держав з більш розвинутою економікою
4	Прояви інформаційної війни та повномасштабного вторгнення РФ на територію України
5	Конфлікти національних економічних інтересів
6	Трансформації на ринках праці, товарів та послуг під впливом інформаційного прогресу
7	Вплив глобальних інформаційних систем на фінансовий та банківський сектори України
8	Низька інвестиційна активність у реальний сектор економіки, технологічні виробництва
9	Невідповідність підготовки фахівців сучасним запитам ринку праці
10	Низький рівень впровадження інноваційних та інформаційних технологій у бізнес-процеси українських компаній
11	Неврегульованість питань правового захисту інформації, економічної та інноваційної діяльності в інформаційному середовищі
12	Асиметрія розвитку територій під впливом інформаційного прогресу

З позицій феноменологічного підходу економічна безпека представляється як явище, що існує у своєму дуалістичному прояві: його сутнісна складова «економічна» тяжіє до розвитку, тому що функціонує в динамічних системах, а складова «безпека» вимагає статичного стану, а саме балансу економічних інтересів. Розвиток інформаційної економіки вимагає поширення інноваційних та інформаційних технологій у всіх сферах суспільного та економічного життя. Безпека ж вимагає стабільності, обережного впровадження інновацій з позиції появи новітніх загроз та ризиків.

Для динамічної економічної сфери підхід, який базується на інноваційному та інформаційному прогресі представляє значний інтерес, що дозволяє розкрити ключові національні економічні інтереси у забезпеченні безпекової складової національної економіки шляхом уникнення низки ризиків, серед яких можна визначити наступні:

- відсутність або низький темп переходу економіки до передових технологічних укладів;
- низька часка високотехнологічної наукомісткої продукції;
- несприятливі інвестиційні умови;
- залежність країни від імпорту інноваційних та інформаційних технологій, в тому числі засобів цифровізації та захисту інформації.

Однак, слід акцентувати увагу на тому, що відсутність виваженого поетапного розвитку інформаційної сфери не дозволяє спрогнозувати, а отже, і гарантувати безпеку національній економіці та реалізацію національних економічних інтересів в умовах нових суспільних, соціально-економічних та технологічних реалій. Ризики

в даному випадку формуються як результат застосування передових інноваційних та інформаційних технологій з регуляторним впливом випереджаючого характеру на ще не усталені суспільні та економічні відносини. Серед ключових ризиків варто відзначити наступні.

1. Посилення соціально-економічного розшарування в суспільстві як прояв нерівномірного доступу до новітнього знання та технологій інформаційного прогресу, що провокує кризові явища та конфлікти інтересів.

2. Група ризиків, які пов'язані з віртуалізацією фінансового сектору, серед яких:

- використання віртуальних валют для нелегальних транзакцій;
- експансійне проникнення на внутрішній ринок іноземних фінансових установ унаслідок загострення конкуренції та втрати ринкових позицій національними фінансовими установами, що може спровокувати втрату монетарного суверенітету країни; втрата державної монополії на емісію грошей; зменшення сеньйоражу центрального банку; зменшення попиту на національну валюту, що зумовлює її знецінення (а можливо, навіть відмову на користь іноземної) та зміну швидкості обігу, що ускладнює процес визначення швидкості обігу грошей та здійснення грошово-кредитного регулювання; використання криптовалют в розрахунках за товари та послуги автоматично зменшує на той самий обсяг їх обслуговування національною валютою [9];
- збільшення частки грошової маси, що перебуває поза контролем регулятора, що ускладнює проведення ефективної грошово-кредитної політики [10, с. 7];

– анонімність процесу транзакцій, високий рівень волатильності ціни криптовалют, незначеність об'єктивної цінності криптовалют, що має бути виражена в реальних товарах і послугах, постійне протистояння між емісією та реальним попитом на віртуальну валюту, відсутність державного гарантування, що унеможливорює безпечне накопичення криптовалют, нульову внутрішню вартість, що означає можливість перетворення віртуальної валюти на «фінансову бульбашку» [11, с. 27];

– неврегульованість питань ринку віртуальних активів, а саме недостатньо пророблені правила, що регулюють порядок: торгівлі криптовалютами та токенами; ідентифікації учасників операцій; допуску учасників до торгів та виключення з них, які мають спиратися на наявність деяких стандартних практик в організації діяльності та забезпечення безпеки відповідних платформ.

Висновки. Підвищення рівня економічної безпеки України в дослідженні розглядається як

діяльність, спрямована на усунення перешкод, ризиків та запобігання загроз національним економічним інтересам країни в умовах інформаційної економіки. Серед ключових завдань забезпечення економічної безпеки України в контексті реалізації національних інтересів найбільша увага приділяється питанням активізації процесів інновації та інформатизації з метою усунення залежності від передових технологій інших країн, підвищення захищеності інформаційної та економічної інфраструктури та стійкості її функціонування. За сучасних умов розвитку суспільства підвищену увагу варто приділяти напрямам підвищення національної та економічної безпеки в інформаційному середовищі, оскільки новітні технології формують низку загроз для економіки – інформаційну асиметрію, загрози безпеці даних та національних інформаційних систем, загрози системних збоїв у цифровій системі країни, що і окреслює коло подальших наукових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Finagina O., Buryak E., Zaporozhets O. Cluster policy of Ukraine: target interests of regions and development of environmental management. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки*. Вип. 62. Том 1. Черкаси : ЧДТУ, 2021. С. 70–79.
2. Pankova, L., Uzbek, D., Panchenko, Y., Samoilenko, A., & Privarnikova, I. Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Politicas*. 2022. 40(74). P. 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45>
3. Панкова Л.І. Формування інноваційної моделі кластерної політики регіонів на основі балансу інтересів : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.05. Черкаси, 2021. 550 с.
4. Pryimak N. The Ukrainian Mining Industry Development As The Basis For Providing National Economic Interests. In Ivanova N. (Ed). *Ensuring The National Economic Interests In The Context Of European Integration Processes: Collective monograph*. Prague : Oktan-Print s.r.o., 2020. 110 p.
5. Фінагіна О.В., Бітюк І.М., Коміренко В.І. Національні економічні інтереси розвитку українського сектору малого та середнього бізнесу: політика євроінтеграції та цільові технології hr-менеджменту. *Сучасні тенденції сталого розвитку: теорія, методологія, практика : колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т.В. Полозової*. Харків : ХНУРЕ, 2022. С. 37–47.
6. Утенкова К.О. Економічна безпека як складова національної безпеки України. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія : Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм*. 2019. Вип. 9. С. 133–144. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2019_9_19
7. Бандурка О.М. Економічна безпека України: виклики та загрози. *Економічна безпека держави в контексті національних інтересів : зб. тез доп. Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Харків, 23 квітня 2021 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : ХНУВС, 2021. С. 16–18.
8. Цвігун Т.В. Економічна безпека в системі національної безпеки України. *Економіка і суспільство*. 2017. Вип. 11. С. 150–157.
9. Кушнірук Б. Віртуальна валюта в Україні: чи надійний Bitcoin і як він впливає на гривню. URL: <https://ru.slovoidilo.ua/2017/08/17/mnenie/jekonomika/virtualnaya-valyuta-ukrainenadezhen-li-bitcoin-i-kak-onvliyaet-grivnyu>
10. Лашин П.М. Інституційне забезпечення взаємодії реального та фінансового секторів в умовах глобальних трансформацій. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 36(1). С. 5–8. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36(1)_3)
11. Пантелєєва Н. Нові форми грошей в умовах формування інформаційного суспільства. *Вісник НБУ*. 2015. № 5. С. 25–31. URL: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17795590>

References:

1. Finagina, O., Buryak, E., & Zaporozhets, O. (2021) Cluster policy of Ukraine: target interests of regions and development of environmental management. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu Series Economic Sciences – Proceedings of Scientific Works of Cherkasy State Technological University Series Economic Sciences*, vol. 62 (1), pp. 70–79.

2. Pankova, L., Uzbek, D., Panchenko, Y., Samoilenko, A., & Privarnikova, I. (2022) Impact of digitalization on the protection and implementation of the national economic interests. *Cuestiones Políticas*, 40(74), 815–829. DOI: <https://doi.org/10.46398/cuestpol.4074.45>
3. Pankova L.I. (2021) Formuvannia innovatsiinoi modeli klasternoï polityky rehioniv na osnovi balansu interesiv [Formation of an innovative model of regional cluster policy based on the balance of interests]. Doctor's thesis. Cherkasy. (in Ukrainian)
4. Pryimak N. (2020) The Ukrainian Mining Industry Development As The Basis For Providing National Economic Interests. In Ivanova N. (Ed) Ensuring The *National Economic Interests In The Context Of European Integration Processes: Collective monograph*. Prague: Oktan-Print s.r.o., 110 p.
5. Finahina O.V., Bitiuk I.M., Komirenko V.I. (2022) Natsionalni ekonomichni interesy rozvytku ukrainskoho sektoru maloho ta serednoho biznesu: polityka yevrointehratsii ta tsilovi tekhnolohii HR-menedzhmentu [National economic interests of the development of the Ukrainian small and medium-sized business sector: European integration policy and targeted HR management technologies]. *Suchasni tendentsii staloho rozvytku: teoriia, metodolohiia, praktyka: kolektyvna monohrafiia* / Polozova T.V. (Ed). Kharkiv: KhNURE, pp. 37–47. (in Ukrainian)
6. Utenkova K.O. (2019) Ekonomichna bezpeka jak skladova nacionaljnoï bezpeky Ukraïny [Economic security as a component of national security of Ukraine]. *Visnyk Kharkivskogo nacionalnogo universytetu imeni V.N. Karazina. Serija: Mizhnarodni vidnosyny. Ekonomika. Krajinoznavstvo. Turyzm* [Bulletin of Kharkiv National University named after V.N. Karazin. Series: International relations. Economy. Local studies. Tourism], vol. 9, pp. 133–144. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhMv_2019_9_19 (in Ukrainian)
7. Bandurka O.M. (2021) Ekonomichna bezpeka Ukraïny: vyklyky ta zagrozy [Economic security of Ukraine: challenges and threats]. Proceedings of the *Ekonomichna bezpeka derzhavy v konteksti nacionalnykh interesiv: zb. tez dop. Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (Ukraine, Kharkiv, April 23, 2021)* / MVS Ukraïny, Kharkiv. nac. un-t vnutr. sprav. Kharkiv: KhNUVS, pp. 16–18. (in Ukrainian)
8. Cvighun T.V. (2017) Ekonomichna bezpeka v systemi nacionalnoï bezpeky Ukraïny [Economic security in the national security system of Ukraine]. *Ekonomika i suspiljstvo* [Economy and society], vol. 11, pp. 150–157. (in Ukrainian)
9. Kushniruk B. (2017) Virtualna valjuta v Ukraïni: chy nadijnyj Bitcoin i jak vin vplyvaje na hryvnu [Virtual currency in Ukraine: is Bitcoin reliable and how does it affect the hryvnia]. Available at: <https://ru.slovoidilo.ua/2017/08/17/mnenie/jekonomika/virtualnaya-valjuta-ukrainenadezhen-li-bitcoin-i-kak-onvliyaet-grivnyu> (in Ukrainian)
10. Lashyn P.M. (2018) Instytucijne zabezpechennja vzajemodiji realnogo ta finansovogo sektoriv v umovakh globalnykh transformacij [Institutional support of the interaction of the real and financial sectors in the conditions of global transformations]. *Prychornomorski ekonomichni studiji*, vol. 36(1), pp. 5–8. Available at: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36\(1\)_3](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2018_36(1)_3) (in Ukrainian)
11. Panteljejeva N. (2015) Novi formy ghroshej v umovakh formuvannja informacijnogo suspiljstva [New forms of money in the conditions of formation of information society]. *Visnyk NBU*, no. 5, pp. 25–31. Available at: <http://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=17795590> (in Ukrainian)